

NIEUWSBRIEF

SPANNEND NAJAAR	2
MEER VREUGD MET MEER VRIENDEN	3
OPENING EN VERNISSAGE WILHELMINA-EXPOSITIE	4
VERSLAG VRIENDENDAG	8
FRANS SMITS 90 JAAR	9
VAKMANSCHAP IS MEESTERSCHAP: DE HARNASSEN VAN GOTSCHA LAGIDSE	10
VERRE REIZEN	12
'VOOR NAPOLEON', NIEUW IN HET LEGERMUSEUM	14
AGENDA	16

SPANNEND NAJAAR VOOR LEGERMUSEUM ÉN BEZOEKERS

BOEIENDE TENTOONSTELLINGEN, BELANGRIJKE

door Gert Groenendijk

Een museum moet er toe doen voor de samenleving, moet maatschappelijk verankerd zijn. Dat is het leidmotief van het ondernemingsplan 2004-2007 *Vertrouwd museaal, verrassend manifest (VM2)* van het Legermuseum. Het contact met de omgeving komt op allerlei manieren tot stand: door presentatie van de even rijke als diverse collectie in tentoonstellingen, in publicaties en ook en steeds meer via de elektronische snelweg.

Gert Groenendijk verwacht een spannend najaar: interessante exposities voor de bezoekers en met belangrijke beslissingen voor het museum. (Foto: Hans de Lijser)

Het hedendaagse museumbezoek kan fysiek zijn, maar ook virtueel. En dat is prima. Hoe toegankelijker de collectie, hoe relevanter die is. De technologische ontwikkelingen stellen musea daar toe in staat: meer mensen dan ooit kunnen worden betrokken bij hun collecties, hun geschiedenis en de verhalen erachter. Het Legermuseum heeft dit (h)erkend en met de inspanningen en investeringen uit VM2 in de transfer van

Foto voorpagina: De Hollandse maarschalk Dumonceau, Couvelet en Hennequin, staand portret als maarschalk, in hofkledij, 1809, collectie Legermuseum.

kennis geeft het daar uitwerking aan. Zo zal dit najaar onze nieuwe kennissite het web opgaan.

Innovaties naast vertrouwde kwaliteit

Alle innovaties en de kansen die die bieden, laten onverlet dat de museale belevenis toch voor veruit de meeste mensen schuilt in de directe, fysieke confrontatie met de objecten: mensen willen het gewoon zien! Voor alles moet een museum er dan voor zorgen, dat het zijn collectie tentoonstelt op een manier die de bezoekers aanspreekt. De bezoeker moet zich welkom weten in het museum, zich daar veilig en vertrouwd voelen, en tegelijkertijd aangenaam verrast worden, steeds weer. Daar streven we naar, zoals bijvoorbeeld ook blijkt uit de nieuwe hoofdentree van het museum.

Nieuwe hoofdentree

Met gepaste trots hebben we afgelopen 1 juli de nieuwe hoofdentree in gebruik genomen. De nieuwe ingang is in de vorm van 'een glazen stolp', gekoppeld aan de gevel van het bestaande gebouw en bestaat uit twee verdiepingen. Dit is gerealiseerd onder auspiciën van de Rijksgebouwendienst.

Op de eerste etage hebben de medewerkers van publiekservices hun domicilie, terwijl de begane grond ruimte biedt aan een

Hier gaat u voortaan het Legermuseum binnen: de nieuwe hoofdentree. (Foto: Wim den Dunnen)

kassa- en informatiebalie én aan een volledig gemoderniseerde, goed geutilleerde museumwinkel. De entreeruimte wordt nu multifunctioneel benut: voor zowel ontvangst als bescheiden presentaties. En vanaf dit najaar wordt hier audiovisueel getoond wat het museum te bieden heeft. Bovendien is er op een CNN-achtige wijze te zien waar de Nederlandse strijdkrachten worden ingezet bij vredesmissies. Met dat laatste geven we enigszins invulling aan een wens én noodzaak van presentatie:

de inzet van de moderne landmacht. Door de beperkingen van de huidige behuizing kunnen we hier nauwelijks aan voldoen.

Besluit nieuwbouw

In eerdere edities van de Nieuwsbrief heeft u kunnen lezen, dat het museum overwoog om de Paardenmarktlocatie in te zetten voor presentatiedoelinden. Helaas zijn we hier op onze schreden moeten terugkeren. De klimatologische condities van het

BESLISSINGEN

De gloednieuwe museumwinkel bevindt zich in de nieuwe hoofdentree. Het assortiment is flink uitgebreid zoals medewerkster publieksservice Annelijn van Beugen laat zien. (Foto: Wim den Dunnen)

complex blijken nog slechter dan al bekend was en verantwoordelijke collectiepresentatie is niet mogelijk.

Dat geldt ook voor het collectiebeheer: de bewaarcondities zijn ondermaats en onverantwoord. De strekking van het rapport van de Inspectie Cultuurbezit (eind juli 2005) over het beheer van dit deel van de rijkscollectie komt hiermee overeen. Ons rest geen andere keus dan de Paardenmarkt als collectiebeheerlocatie zo snel mogelijk te verlaten. Wordt vervolgd.

Dat vervolg is uiteraard afhankelijk van de (politieke) besluitvorming over de bekende nieuwbouwplannen voor het Legermuseum. Deze besluitvorming kenmerkt zich door van alles behalve voortvarendheid. Laatste nieuws is dat een dergelijk besluit nu is gekoppeld aan het nieuw op te stellen museale beleid Defensie. Daartoe heeft de staatssecretaris gevraagd om een extern advies, dat in september beschikbaar moet zijn. Het kan dus best een spannend najaar worden.

Museum beleven

Maar dan nog: het is altijd spannend, boeiend en verrassend in het Legermuseum. U kunt dat alle dagen beleven. Met de basis-expositie, de succesvolle kinderexpositie 'Ridder Roderik', de zomertentoonstelling over kunst ('Strijdwagens' van Cornelius Rogge), met tijdelijke tentoonstellingen als 'Wilhelmina', 'Verre van vredig', en vanaf 13 oktober dit jaar: 'Voor Napoleon. Hollanders in oorlogstijd, 1792-1815'.

En natuurlijk bieden wij u voor deze nieuwe expositie een vernissage aan. Ik verheug mij daar nu al op.

Gert Groenendijk is algemeen directeur van het Legermuseum.

HOE MEER VRIENDEN...

Veel evenementen zijn er de afgelopen maanden voor de Vrienden geweest, dat blijkt ook wel uit deze Nieuwsbrief. Zowel de vernissage van de Wilhelminatentoonstelling als de Vriendendag op de Paardenmarkt mochten zich in een grote en enthousiaste belangstelling verheugen. Ook de open dag van de Koninklijke

(Foto: Heijendael/Annegarn)

Landmacht is door tal van Vrienden bezocht. Helaas bleek het aangekondigde programma niet geheel te kloppen. Verder waren er nog voor het Legermuseum bijzondere gebeurtenissen in de vorm van de première van de film *When we were heroes* en niet in de laatste plaats de viering van de 90e verjaardag van Frans Smits sr. Ter gelegenheid daarvan verscheen het prachtige boek *Was getekend: Frans Smits* waarop de Vrienden konden voorintekenen. Kortom, het museum bruist van activiteit en de Vrienden 'bruisen' mee.

Waar het museum graag activiteiten voor de Vrienden mogelijk maakt en wij daarvan graag gebruik maken, kan het natuurlijk voorkomen dat een aangemelde Vriend alsnog verhinderd is. Het is dan wel prettig als hij zich tijdig afmeldt. Tijdens de Vriendendag op de Paardenmarkt bleven wij met een aantal (door ons) betaalde en niet (door de Vrienden) genuttigde lunchpakketten zitten. Dat geld kan beter besteed worden aan de, niet bederfelijke, collectie van het museum.

Ons primaire doel als Vrienden is immers, door schenkingen, het museum te ondersteunen. Hoe meer Vrienden, hoe meer vreugd, maar vooral hoe meer wij onze doelstelling kunnen waarmaken. Daarom willen wij ook in de toekomst meer acte de présence geven bij evenementen om zo nieuwe Vrienden te werven. Uw steun kunnen wij hierbij goed gebruiken. Heeft u belangstelling om in voorkomend geval met een of meer bestuursleden een stand te bemannen, dan nodig ik u uit om u per e-mail op te geven bij het secretariaat (secretariaat@vriendenlegermuseum.nl). Ook wil ik iedereen oproepen in zijn omgeving nieuwe Vrienden te werven. Dat kan bijvoorbeeld met de cadeau-bon ter waarde van één jaar lidmaatschap als Vriend. Deze bon hebben wij hiertoe geïntroduceerd. Zo'n bon is leuk om als verjaardagscadeau te geven, zodat de gelukkige kan kennismaken met de vele voordelen die het Vriend-zijn biedt. In de hoop dat dit dan zo goed bevalt dat het tot langdurige Vriendschap zal leiden.

Met 1.100 Vrienden zijn wij in museumland een grote Vriendenorganisatie, maar, zoals gezegd, hoe meer Vrienden hoe meer vreugd!

Gijs Scholtens

Voorzitter

WILHELMINA – VORSTIN IN

Op 9 maart dit voorjaar vond de officiële opening plaats van de tentoonstelling *Wilhelmina – Vorstin in oorlogstijd*. Deze vorstin, die al op negentienjarige leeftijd aan een vriendin schrijft: “I always have had such a military heart and I feel myself half like a soldier at his post and duty”, krijgt gedurende de oorlogsjaren de kans zich te ontwikkelen tot een echte soldatenkoningin en een ‘Moeder des Vaderlands’. Hoe 60 jaar na de bevrijding Tegen haar wordt aangekeken, valt op te maken uit de speeches van de inleiders van deze tentoonstelling: minister-president J.P. Balkenende en de historicus en biograaf van koningin Wilhelmina, professor C. Fasseur.

TOESPRAAK VAN MR. DR. JAN PETER BALKENENDE

4

Een primeur voor het Legermuseum: minister-president Balkenende geeft een speech tijdens de opening van de Wilhelmina-tentoonstelling. (Foto: Hans de Lijser)

Begin dit jaar stonden de kranten vol over de ‘culturele canon’. Dat kwam door een advies van de Onderwijsraad. Deze raad adviseerde mijn collega Maria van der Hoeven, meer aandacht te geven aan cultuurgeschiedenis op scholen. Om jongeren bewuster te maken van het Nederlandse verleden. Ze kennis te laten nemen van de hoogtepunten van onze geschiedenis. En van de dieptepunten natuurlijk. Waarom? Wanneer we het verhaal van Nederland kennen, van onze geschiedenis, van onze taal en van onze cultuur, dan worden we ons ook bewust van onze culturele en historische identiteit. En dát komt het gevoel van verbondenheid, van sociale samenhang, van wederzijds respect, ten goede. Het idee van de culturele canon spreekt mij aan. En niet alleen vanuit nationale trots. Nee. Men zegt wel eens dat je – om andere mensen goed te kunnen begrijpen – je ook jezelf goed moet kennen. Dat juist als de eigen identiteit sterk en bewust is, het gemakkelijker wordt om met andere culturen om te gaan. Dat de angst voor het ‘vreemde’ afneemt als het inzicht in het ‘bekende’ groeit. Ik kan me goed vinden in het principe, het idee, van de culturele canon. Veel moeilijker is het natuurlijk om aan te geven waaruit de canon inhoudelijk zou moeten bestaan. Welke feiten en figuren uit ons cultureel erfgoed we aan de vergetelheid willen onttrekken. Ik denk dat het goed is als juist daarover een debat ontstaat. Een debat over wat dan precies zo typisch Nederlands is. Een debat over onze culturele identiteit. Er is natuurlijk één periode die absoluut in het verhaal van Nederland thuishoort: de periode tussen 1940-1945. De Tweede

Wereldoorlog. De verschrikkingen. En de bevrijding daarvan. Dit jaar herdenken we dat het 60 jaar geleden is dat velen honger leden, onze steden in puin lagen en er vele, vele mensen zijn die dierbaren verloren in kampen, in het verzet, aan de kou. Of aan warmte en ziektes in het bezette Nederlands-Indië. In het verhaal van Nederland rond de Tweede Wereldoorlog mag de vrouw niet ontbreken waar het hier vandaag om draait: koningin Wilhelmina, die mei 1940 op zestigjarige leeftijd alles achter zich moest laten. Om politiek asiel te zoeken in Engeland. In de oorlogsjaren groeide zij uit tot moeder van het volk en boegbeeld van het verzet. Ze werd een ‘oorlogskoningin’ die, zoals Conny Patijn – de vader van voormalig Commissaris van de Koningin en burgemeester Schelto Patijn – zei: “De kans kreeg groot te zijn in grote tijden.” De koningin bleef bijna vijf jaar in ballingschap. Toen zette zij – op 13 maart 1945 – weer definitief voet op Nederlandse bodem.

De tentoonstelling die ik straks mag openen, geeft u een goed beeld van die oorlogsjaren. Van de aanloop er naar toe. Van de periode in Londen. En van de terugkeer van de vorstin uit ballingschap. Er zijn voorwerpen te zien. En bewegende beelden die nieuw licht werpen op koningin Wilhelmina. Het is een erg leerzame expositie.

Premier Balkenende en oud-minister van Defensie Ter Beek kijken naar een portret van de nog jonge Wilhelmina. (Foto: Hans de Lijser)

Koningin Wilhelmina was weg uit Nederland in de oorlog. Maar zij wist toch een brug te slaan naar ons bezette land. Heel modern: met de radio. Radio Oranje zond tijdens de oorlog 34 toespraken uit. Toespraken die de koningin vaak ‘live’ uitsprak. Voor de microfoon. De schrijver A. den Doolaard – toen stafmedewerker bij Radio Oranje – wist later te vertellen dat het de gevoelstoon was, de kracht en de innigheid van de woorden van medeleven en eendracht, die de wat afstandelijke vorstin tot een strijdbare Moeder des Volks maakten.

OORLOGSTIJD 1940-1945

Koningin Wilhelmina bond Nederlanders samen in die moeilijke tijd. Zij stond boven de partijen. En liet zien wat de symbool-functie van de monarchie werkelijk kan betekenen in tijden van rampspoed en ontreddeering.

Zo dadelijk – bij de officiële openingshandeling – kunt u een stukje uit een toespraak horen. Nu sluit ik af met de hoop dat er veel mensen zullen komen kijken naar deze mooie tentoonstelling over de markante en moedige koningin.

WILHELMINA, EEN HOOG OPLAAIEND VUUR

door Cees Fasseur

De kenner aan het woord: historicus Fasseur over de krijgshaftige koningin. (Foto: Hans de Lijser)

Het is een goede gedachte geweest om juist in het Legermuseum en in de maand maart een tentoonstelling te openen die is gewijd aan koningin Wilhelmina in de oorlogsjaren. Immers, ongeveer 60 jaar geleden, op 13 maart 1945, zette zij in het Zeeuws-Vlaamse grensplaatsje Eede bij Aardenburg voor het eerst na bijna vijf jaren weer voet op vaderlandse bodem. Dat het Legermuseum deze tentoonstelling organiseert, is zeer terecht. Wilhelmina leeft in het nationale geheugen voort als onze oorlogskoningin. De vijf jaren van de Tweede Wereldoorlog, van de 58 waarin zij Nederlands staatshoofd was, bepalen de herinnering aan haar en het beeld dat de meesten van ons op het netvlies hebben als haar naam valt. Haar liefde en belangstelling voor de krijgsmacht, in het bijzonder de landmacht, is buiten kijf. Als zij al eens de grenzen van haar constitutionele bevoegdheden overschreed, dan was dat in het belang van het leger. En, ach, niets menselijks was haar vreemd, want iedereen, van staatshoofd tot straatveger, wil graag meer te zeggen hebben dan hem rechtens toekomt.

Kordaat en onverschrokken

Haar belangstelling voor het militaire heeft zij vanaf de dag van haar inhuldiging op 6 september 1898, toen pas achttien jaar oud, getoond op een wijze die niet kan worden misverstaan. Geen grote militaire oefening ging voorbij, bijvoorbeeld de jaarlijks terugkerende herfstmanoeuvres, of Wilhelmina liet zich er zien om Jan Soldaat en zijn militaire superieuren te inspecteren. Op een groot generaalspaard in amazonezit, met beide benen aan één zijde van het krijgsros, reed zij dan langs de troep. En dat valt niet mee of beter gezegd dat valt juist heel gemakkelijk. Het is een koninklijke bezigheid waarbij een hoog ontwikkeld evenwichtsgevoel en een zekere durf goed van pas komen. Kennis van het militaire bezat zij ook en in ruime mate. Niemand hoefde haar te verbeteren in het militaire detail en militaire voorschriften, rangen, vaandels en nummers van regimenten. Zelfs had zij als adolescente in haar militaire lessen (deels gegeven door de chef van de generale staf) geleerd een oefengranaat uit elkaar te halen. Niemand zou mogen denken dat zij voor haar koninklijke taken en als opperbevelhebber van de strijdkrachten minder geschikt was, omdat zij 'maar' een vrouw was!

Zij was een koningin in goede en slechte tijden. Niet alleen bij mooi weer verscheen zij bij het veldleger, maar ook als het stormde en hagelde. Op een zeer prominente plaats in mijn biografie, tegenover de titelpagina van deel 2, prijkt dan ook de foto die haar als geen ander uitbeeldt gelijk zij was: bij de inspectie van de Grebbelinie in de late herfst van 1939, omringd door generaals en adjudanten, in een wat gekreukelde jas met beide handen haar hoed vasthoudend in de striemende regen en wind. Kortom, 'krijgshaftig in een vormeloze jas', om dat prachtige gedicht van Ida Gerhardt aan te halen. Kordaat, onverschrokken, recht op haar doel afgaand. Het waren eigenschappen die haar in de Tweede Wereldoorlog goed van pas kwamen.

Overweldigende vaderlandsliefde

De liefde voor het vaderland had reeds doorgeklonken in de toast die zij op de avond van haar inhuldiging aan het diner in

Er kwamen veel Vrienden naar de vernissage van de expositie 'Wilhelmina – Vorstin in oorlogstijd'. (Foto: Wim den Dunnen)

het Paleis op de Dam uitbracht. Geen uitroep heeft zij vaker herhaald dan deze drie woorden: Leve het Vaderland! Een overweldigende vaderlandsliefde doortrok haar persoonlijk optreden en haar denkbeelden, haar leven lang. Het was natuurlijk jammer dat Wilhelmina's landgenoten en onderdanen en zeker haar ministers van Financiën doorgaans minder met het vaderland op hadden. Kabinet na kabinet in het vooroorlogse Nederland bezuinigde op de defensie, zeer tot haar spijt en ondanks haar luide protesten. In de ogen van vele van Wilhelmina's ministers was zij in 1940 misschien wat uit de tijd geraakt, leek zij een statige, enigszins antieke klok die was stil komen te staan of althans een voorbijganger.

Maar ook een klok die stil staat, wijst twee keer per etmaal het juiste tijdstip aan. Dat was op 10 mei 1940 het geval. De oorlog brak uit en het Nederlandse leger moest al na enkele dagen capituleren. Niet onbegrijpelijk schreef ze dit toe aan de schandelijke verwaarlozing van de defensie in vroeger jaren. Wilhelmina wist wat haar te doen stond. Zij dacht er niet aan zich gevangen te laten nemen door de Duitsers. Zij nam op advies van de toenmalige bevelhebber van land- en zeemacht, generaal Winkelman, de enig juiste beslissing: ze verliet Den Haag en kwam in de late namiddag van 13 mei nolens volens in Engeland aan.

Het was de moeilijkste beslissing uit haar lange regeerperiode, maar ook de beste: Nederland ontvluchten, het land waarmee zij met al de vezels van haar wezen verbonden was. Het alternatief was geweest om helemaal niet te vechten, zoals de Denen deden. Of in Duitse gevangenschap te gaan. Een lot dat uiteindelijk Leopold de Derde, de koning der Belgen, beschoren was en die daarmee zijn land na de oorlog in een ongekende constitutionele crisis stortte. Wie beweert dat Wilhelmina met haar vertrek naar Engeland de Duitse bezettingsmacht in Nederland vrij spel gaf, heeft niets, maar dan ook niets, begrepen van de perversiteit en meedogenloosheid van het Nazi-regime.

Grenzeloos vertrouwen

Wilhelmina maakte zich op dit punt geen enkele illusie. Gelovig als zij was, zag zij in Hitler de antichrist, de tiran en dwingeland, de onmens die te vuur en te zwaard bestreden moest worden. In die overtuiging, in dat vaste geloof, heeft zij nooit enige wankelmoedigheid getoond. In Gerbrandy, haar kleine minister-president met zijn grote snor, even stijfkoppig als zij, vond zij in de zomer van 1940 een trouwe bondgenoot. Voor Radio Oranje begonnen in die zomermaanden de eerste uitzendingen. Wilhelmina beschikte over een goede radiostem en hanteerde een verrassend direct taalgebruik – sla rot, die Mof! Ze spoorde in toespraak na toespraak het Nederlandse volk aan de strijd tegen de bezetter vol te houden. Ook had zij – wat een leider ook moet hebben wil hij zijn omgeving blijvend inspireren – een grenzeloos vertrouwen in de juistheid en gerechtigheid van haar zaak én in de goede afloop van de oorlog. Zelfs toen het

krijgsverloop voor de Geallieerden in 1941 en 1942 zijn diepste diepten leek te bereiken. Elk defaitisme was haar vreemd. Dat was dan ook de enige reden waarom zij met haar schoonzoon wel eens in conflict kwam. Prins Bernhard steunde haar trouw, maar dacht rationeler en zag daardoor soms de situatie somberder in dan zij. 'Een hoog oplaaierend vuur' heeft zij zichzelf in haar brieven aan Juliana in het verre Ottawa wel eens genoemd en daar was geen woord te veel bij. Hoe vreemd het ook moge klinken voor een vluchteling, een asielzoekster, die in 1940

vrijwel alles had moeten achterlaten, haar vaderland, hofhouding en paleizen, de oorlogsjaren vormden haar grote tijd. Nu kon zij uit de gouden kooi wegvliegen, kwam zij door de bezoeken van talloze Engelandvaarders en andere dappere landgenoten in direct contact met haar volk. Nu kon zij ook persoonlijk aan de strijd deelnemen door haar landgenoten moed in te spreken, dikke truien te breien voor haar zeelieden, en door

Geallieerde oorlogsleiders als Churchill, Roosevelt en De Gaulle aan te spreken in en over het Nederlandse belang. Stuk voor stuk bejegenden de genoemde heren haar met groot ontzag. Ja, een zekere vrees was hun niet vreemd voor deze niet te onderschatten 'iron lady', die iemand als Churchill zo sterk aan de vroegere koningin Victoria deed denken.

Persoonlijke bevrijding

Haar slechtere eigenschappen traden in die oorlogsjaren ook naar voren. Zij had weinig geduld en weinig op met haar ministers, een enkele uitzondering daargelaten. Het kabinet was in haar ogen een 'oudemannenhuis' gevuld met fossielen. Zelf was ze de 60 al enige tijd gepasseerd en dat was in die tijd behoorlijk oud. Wilhelmina zag zichzelf in het tweede deel van de oorlog, toen de plannen voor de thuiskeer werden voorbereid, als het symbool van staatkundige vernieuwing; een vernieuwing waar het oude en een verouderde staatsregeling voor moesten wijken. Zoals dat in zulke gevallen wel vaker gaat, wist zij wél wat in haar ogen verkeerd was, maar minder hoe het dan wel zou moeten. Zo bleek de door haar zo warm gekoesterde vernieuwingsgedachte een vluchtig verschijnsel, dat na 1945 spoedig plaats maakte voor de na-oorlogse realiteit. Haar rol was ook in haar eigen ogen uitgespeeld. Wilhelmina's persoonlijke bevrijding kwam toen zij op 4 september 1948 de koninklijke waardigheid kon neerleggen. Zij behoorde vanaf dat ogenblik toe aan de geschiedenis, een geschiedenis die door deze tentoonstelling zo prachtig opnieuw tot leven is gebracht.

(Foto: Wim den Dunnen)

VRIENDEN OP BEZOEK BIJ DE LANDMACHT

Op 28 en 29 mei werden op het militaire luchtvaartterrein Deelen, bij Arnhem, de Landmachtdagen gehouden. Op 27 mei was er hieraan voorafgaand een VIP-dag of voorprogramma, voor het defensiepersoneel, scholieren en de Vrienden van het Legermuseum. Op deze voormalige basis van de Koninklijke Luchtmacht schotelde gastheer 11 Luchtmobiele Brigade, die nu voornamelijk dit terrein gebruikt, interessante en soms spectaculaire demonstraties voor. Verder was er een breed programma waarin alle facetten van de Koninklijke Landmacht in beeld werden gebracht. Hierbij een foto-impresie.

In de Sector Groene Wereld was in een grote tent Historisch Militair Materieel te zien. Hier geeft directeur collecties drs. Dirk Staat, in de stand van het Legermuseum, uitleg aan geïnteresseerde bezoekers. (Foto: Wim den Dunnen)

Ook in de tent Historisch Militair Materieel was er veel belangstelling voor de Modeshow Militaire Kleding. Deze show was een samenwerking tussen het KPU-bedrijf, de Rekvisieten Commissie KL en het Legermuseum. Een van de presentatoren, Bob Kos, toont hier het publiek kleding en uitrusting, van de Romeinse tijd tot de hedendaagse krijgsmacht. (Foto: Wim den Dunnen)

Centraal op de Landmachtdagen stond het luchtmobiel optreden van 11 Luchtmobiele Brigade. Deze brigade is deels gelegerd op de naastgelegen Oranjekazerne. Hier zetten Boeing CH-47D Chinook helikopters, Lohr LSV voertuigen af. (Foto: Wim den Dunnen)

Er was soms een lange rij wachtenden, maar daarna was het mogelijk om spectaculair mee te mogen rijden in een M-109 gemechaniseerde houwitser. Op de achtergrond toonde het Garderegiment Grenadiers en Jagers, een eenheid van 11 Luchtmobiele Brigade, hoe de legering was in Irak. (Foto: Wim den Dunnen)

Gerard Santes, voorzitter van de Rekvisieten Commissie KL, toont hier de Harley-Davidson WLA 'Liberator' motorfiets van de Rekvisieten. Op de achtergrond zijn nog net de M 22 Locust-tank en de Ferret-pantserwagen van het Legermuseum te zien. (Foto: Wim den Dunnen)

VRIENDENWANDELING EN VRIENDENDAG TE DELFT

door Wim den Dunnen (tekst en foto)

Op 11 juni 2005 was er een Vriendendag bij het depot van het Legermuseum op de Paardenmarkt te Delft. Een mogelijkheid, om net als op 25 augustus 2001, weer eens de restauratieateliers te bekijken. Voorafgaand hieraan, heeft een aantal Vrienden een wandeling door Delft gemaakt, vanaf het Legermuseum tot aan de Paardenmarkt, onder de deskundige begeleiding van de conservatoren Jos Hilkhuijsen, Mark van Hattem en Mathieu Willemsen.

Voor de wandeling had Vriend Pieter Koops een begeleidend verhaal opgesteld, waarin keurig de militaire achtergrond van een aantal gebouwen in Delft was uiteengezet. Het interessante hiervan is dat heel wat gebouwen en complexen in gebruik waren bij de productie van wapens en munitie. Maar Delft heeft dit ook wel geweten, want op 12 oktober 1654, vloog het kruithuis met een daverende klap de lucht in. Het Artilleriemagazijn, waar nu het depot van het Legermuseum is gevestigd, werd daarna op deze plek gebouwd.

Organisatie van het depot Paardenmarkt.

Op de Paardenmarkt waren er eerst de inleidende toespraken van onze voorzitter en drs. Dirk Staat, directeur collecties van

Conservator blanke wapens & harnassen Harm Stevens achter zijn tafel in gebouw G. De directeur Collectie Dirk Staat (links) kijkt toe hoe een van de Vrienden met een klewang omgaat.

het Legermuseum. Dirk Staat is verantwoordelijk voor onder andere de dagelijkse gang van zaken bij het depot Paardenmarkt. Uitgelegd werd dat de collectie is onderverdeeld in deelcollecties, met ieder een eigen conservator. Dit zijn drs. Harm Stevens, blanke wapens & harnassen; drs. Alfred Staarman, karren & wagens, gemotoriseerde voertuigen (met de bijbehorende aanhangers/opleggers/verbindingmiddelen) en gemechaniseerd geschut; drs. Mark van Hattum, textilia (uniformen, vlaggen & vaandels); drs. Jos Hilkhuijsen, picturalia (foto's, prenten, schilderijen, tekeningen); drs. Mathieu Willemsen, vuurwapens

(zowel draagbaar als geschut) en munitie.

Verder is er op de Paardenmarkt een hoofd restauratie.

Hieronder ressorteren restaurateurs op gebied van hout, leer, metaal en textiel. Voorts is er een collectie- of depotbeheerder en zijn er behoudsmedewerkers. Voor het registreren, van alle in de collectie voorkomende voorwerpen, zijn er registratoren/documentalisten en een fotograaf. Met nauwkeurigheid hoog in het vaandel. Een systeembeheerder voor het netwerk van computers compleeteert de organisatie.

Open ateliers

Met eigen ogen kon men vervolgens zien hoe het met de collectie is gesteld. Zoals bij elk museum, dus ook bij het Legermuseum, is er veel in depot. De voorwerpen hiervan worden na registratie en conservatie verpakt in zuurvrije dozen.

In de diverse ateliers waren er voorbeelden van te zien. Dat een goede restauratie hieraan vooraf gaat, moge duidelijk zijn. Het museum beheert uiteindelijk een rijkscollectie met verantwoording naar overheid en burgers.

In gebouw A, voor de helft in gebruik als houtrestauratieatelier, was te zien hoe de raden van geschut hun behandeling ondergaan.

In gebouw C, waar ook voor de hapjes en de drankjes was gezorgd, waren te zien de papierrestauratie en conservatie van prenten en tekeningen. Maar ook hoe tinnen soldaatjes, medailles en onderscheidingstekens, op een professionele manier worden opgeborgen. Voorts stond daar een Ferret-pantserwagen, die met behulp van de Rekwisieten Commissie KL en 310 Materieel-logistiekpeloton van de Koninklijke Landmacht is gerestaureerd. In gebouw D, het restauratieatelier voor zware metalen voorwerpen, zoals geschut en voertuigen, werd uitleg gegeven over de restauratie van een halftrackvoertuig.

Vakkundig advies

Gebouw E heeft een atelier voor het restaureren van lichtmetalen voorwerpen. Daar was te zien hoe de restauratie van handvuurwapens ter hand wordt genomen. In dit gebouw is ook de dagelijkse administratie gevestigd, met betrekking tot de collectie.

Velen kwamen ook een kijkje nemen in gebouw G, waar textielrestauratie en -conservatie aan bod kwamen, waarbij uitleg werd gegeven over de problemen die er zoal bij komen kijken. Voor blanke wapens zoals sabels, degens en klewangs, was u daar ook op het goede adres. Normaal is deze ruimte in gebruik voor de werkzaamheden op het gebied van registratie, conservatie en verpakking.

Verder was er de mogelijkheid om voorwerpen uit de eigen verzameling mee te brengen en van een vakkundig advies te laten voorzien, door een van de conservatoren of restaurateurs. Een goed advies op dit gebied is nooit weg, want er is veel deskundigheid en knowhow op de Paardenmarkt. De Vrienden hebben het kunnen zien, de rijkscollectie van het Legermuseum is er in goede handen.

De dag werd afgesloten met een kleine borrel en voorzien van een tasje met 'goodies' togen de vele vrienden weer opgewekt huiswaarts.

'WAS GETEKEND: FRANS SMITS'

door Wim den Dunnen (tekst en foto)

Bij het Legermuseum worden wel vaker verjaardagsfeestjes gehouden. Meestal met collega's onder elkaar. Maar een verjaardagsfeest van en voor een 90-jarige, is er denk ik nog nooit geweest. Voeg daar nog eens een boekpresentatie aan toe, waarin het immense oeuvre van de jarige wordt belicht, dan is het zelfs heel uniek. Het overkwam Frans Smits. Jarenlang esthetisch adviseur bij het ministerie van Defensie. Tekenaar van de jaarlijkse uitklapplaten van Armamentaria. Maar ook bestuurslid, adviseur en raadgever van het Legermuseum. We kennen hem in de wandelgangen, het klinkt wat oneerbiedig, als ouwe Frans of Frans senior.

Het begon met een toespraak door algemeen directeur drs. Gert Groenendijk, voor een huis vol gasten. Hij zette de verdiensten van Frans op een rij en die zijn zeker uniek. Want Frans Smits ontwierp zo'n beetje in zijn eentje de ceremoniële uniformen en uitrustingsstukken, emblemen, onderscheidingen en vlaggen van de Nederlandse krijgsmacht. De verpakking van de krijgsmacht, zo men wil. Ook maakte hij er prachtige tekeningen van en werd zo een creatieve kunstenaar en illustrator. 'Waarom lelijk als het mooi kan', is al heel lang zijn motto. De pracht en praal van Taptoe Delft en Breda, Prinsjesdag en andere gebeurtenissen met militair ceremonieel, het draagt allemaal zijn signatuur. Voeg daar Frans' jarenlange betrokkenheid en adviserend rol bij het Legermuseum aan toe, dan was het meer dan terecht zijn verjaardag in het museum te vieren.

Boekpresentatie 'Was getekend: Frans Smits'

Al eerder was er een boek verschenen over het werk van Frans Smits. In 1999 werd uitgegeven: 'Véél Veren', van de hand van Bas Kist en oud-voorzitter van de Vrienden Jacques Bartels. Een

schitterend boek, met een overzicht van het oeuvre van Frans. Maar nu, tijdens de viering van zijn verjaardag, was er de presentatie van 'Was getekend: Frans Smits'. Geschreven door de historicus drs. Klaas Kornaat. Ook nu dus weer een boek, maar met als bijzondere en toegevoegde waarde, een indrukwekkende cassette met alle reproducties van de uitklapplaten van Armamentaria. Natuurlijk nu niet in gevouwen toestand, zoals men die aantreft in het jaarboek van het Legermuseum, maar opgeborgen in een met donkerblauw linnen beklede

Het is het lot van een jarige, kaarsjes uitblazen. Hier Frans Smits met maar liefst 90 stuks.

doos. Achttien prachtige losse reproducties op groot formaat (66 x 32 cm). Het is de neerslag van het werk van een getalenteerde illustrator. Het levenswerk van Frans Smits.

Voor auteur Klaas Kornaat een knappe prestatie, om in het bijgaande boek oeuvre, karakter en vakmanschap van Frans te beschrijven. Knap, omdat je daar wel even mee bezig bent. Het werd allemaal verteld op dit verjaardagsfeest. En toen was er taart. Taart met natuurlijk 90 kaarsjes. En blazen... dat moest de jarige, ook dat ging hem goed af.

'Was getekend: Frans Smits', van de hand van Klaas Kornaat, wordt uitgegeven onder auspiciën van het Legermuseum. Het boek, met de reproducties in een luxe cassette, is verschenen in een zeer gelimiteerde uitgave. Het is te koop in het Legermuseum of de boekhandel voor 75 euro.

Het Militaire Huis (1814-heden). Illustratie: Frans Smits. (in Armamentaria 37, 2002)

MODERNE VAKMAN LAAT OUDE

WERK VAN GOTSCHA LAGIDSE VULT LEEMTEN IN COLLECTIE

door Bart-Jan Lagerwaard

Historische musea vullen leemten in hun collecties natuurlijk het liefst door het verwerven van authentieke objecten. Soms is dit echter onmogelijk. Volgens de moderne museumethiek is het dan gerechtvaardigd gebruik te maken van replica's. Deze moeten wel van museale kwaliteit zijn, dat wil zeggen technisch en historisch in alle opzichten verantwoord. Het Legermuseum bezit onder andere replica's van het ruitersharnas van Prins Maurits (1567-1625), een piekeniersharnas en een kindersharnas van Maurits. Prachtige objecten, die zijn gemaakt door Vriend en metaalkunstenaar Gotscha Lagidse. In hun soort behoren zij tot de absolute wereldtop.

In het vernieuwde deel van de basisexpositie dat de periode van de Romeinen tot en met de Tachtigjarige Oorlog bestrijkt, bevindt zich een ruitersharnas van Prins Maurits. Velen kijken bewonderend naar wat op het eerste gezicht 16e eeuwse vak-

manschap lijkt. Een tekstbordje leert echter dat dit metalen maatkostuum van een van onze grote historische helden in 1998 is gemaakt door Gotscha Lagidse. Deze talentvolle Georgiër volgde een opleiding tot elektrotechnisch ingenieur, maar maakte in zijn geboorteland al min of meer hobbymatig wapenrustingen en andere kunstzinnige metalen voorwerpen. Begin jaren negentig kwam hij naar Nederland. Om in het levensonderhoud van zijn gezin te voorzien, is hij zich toen op het artistieke metaalwerk gaan toeleggen. Via het Rijksmuseum in Amsterdam kwam hij in contact met Jan Piet Puype, de in 2004 gepensioneerd hoofdconservator van ons museum. Jan Piet vond het werk van Gotscha van een dermate hoge kwaliteit, dat hij in de context van het museum mogelijkheden zag. Dit resulteerde in de eerste opdracht: het maken van het 'Mauritsharnas'.

Meer dan replica's

De term 'replica' doet eigenlijk geen recht aan het werk van Lagidse. Bij een opdracht vormt weliswaar een origineel of een afbeelding het uitgangspunt, maar tijdens de uitwerking geeft hij aan allerlei details een eigen interpretatie. Dit gebeurt op basis van een zekere artistieke vrijheid, maar vaak ook omdat het niet anders kan. Als er bijvoorbeeld alleen een afbeelding beschikbaar is (zoals bij het kindersharnas van Maurits), is daarop altijd maar een deel van het harnas te zien. De maker moet dan aan de rest een eigen invulling geven. Dat Gotscha Lagidse zich op overtuigende wijze van deze taak kwijt, blijkt uit het feit dat zijn werk ook door de rijksoverheid van groot belang wordt geacht voor het Nederlandse culturele erfgoed. Op grond hiervan is hem eind 2004 het Nederlanderschap toegekend.

Tijdrovend werk

Het vervaardigen van topharnassen kost veel tijd. Bij het Mauritsharnas is alleen al in de voorbereiding meer dan 400 uur gaan zitten. Het origineel van dit harnas bevindt zich in de collectie van de Hofjagd- und Rüstkammer des Kunsthistorischen Museums in Wenen. Behalve dit ene exemplaar is er op de hele wereld geen enkel ander harnas van een van onze Oranjes bekend. Bij hoge uitzondering kreeg Gotscha toestemming om dit unieke stuk uit elkaar te halen. Op die manier kon hij onderdeel voor onderdeel bestuderen, opmeten en fotograferen. Aan de hand van de aldus verkregen gegevens maakte hij ongeveer 150 werktekeningen. Hierna zijn alle 177 plaatdelen stuk voor stuk volledig met de hand vervaardigd. Dat begint met het op maat knippen en soms zagen van het plaatstaal. Wat dan volgt is een moeizaam en tijdrovend proces van in vorm brengen. Onder vele duizenden hamerslagen worden langzaam de contouren van elk onderdeel zichtbaar. Dit gebeurt grotendeels koud met behulp van houtblok, aambeeld, tassen, staken en speciaal gevormde hamers. Soms is het nodig het materiaal te verhitten, waarbij een acetyleenbrander het ouderwetse smidsvuur vervangt. Na het bereiken van de definitieve vorm begint het afwerkingsproces van slijpen, schuren en polijsten. In veel

Het Mauritsharnas, de eerste opdracht van het Legermuseum.
(Foto: Gotscha Lagidse)

TIJDEN HERLEVEN

Schilderij uit het Koninklijk Huisarchief dat als voorbeeld diende voor het kinderharnas.

gevallen, zoals bij het Mauritsharnas, volgt nog het 'vuurblauwen'. Gotscha Lagidse is een ware meester in dit delicate werk. Met de brander verhit hij het glimmend gepolijste metaal zodanig, dat het een prachtige diepdonkerblauwe kleur krijgt. Dat moet zeer precies en gelijkmatig gebeuren. Eén moment van onoplettendheid kan het resultaat verloren laten gaan. In het harnas zijn verder zo'n 800 verguld ijzeren klinknagels, gespen, scharnieren, haken en ogen verwerkt. Eveneens stuk voor stuk met de hand vervaardigd! Als alle onderdelen klaar zijn, kan het assembleren beginnen. Ook hiermee is geruime tijd gemoeid. De honderden klinknagels moeten met grote voorzichtigheid worden aangebracht om beschadigingen aan het omringende metaal te voorkomen. Een waar monnikenwerk, dat een vaste hand en veel vakmanschap vereist!

Meesterproef

Het maken van het Mauritsharnas is voor Gotscha een soort meesterproef geweest die hem veel erkenning opleverde. Helaas heeft alle waardering slechts geleid tot een beperkt aantal opdrachten. Hoewel jammer, is dit op zichzelf niet onbegrijpelijk. Vooral door de vele tijd die erin gaat zitten, zijn met dit soort werkstukken forse bedragen gemoeid. Voor Vriend en wapenverzamelaar Henk Visser maakte Gotscha in 1998 een schitterende 50 centimeter hoge miniatuuruitvoering van het Mauritsharnas. Deze bezorgde hem tijdens de expositie bij het Forum International de la Ferronnerie d'Art Contemporaine 1999 in Luxemburg de eerste prijs. Nadien volgden onder meer een fraai piekenierskuras met stormhoed voor het Legermuseum (2003) en een sublieme interpretatie van het harnas van Jan van Schaffelaar voor het Veluws Museum Nairac (2004).

Gotscha aan het werk in zijn atelier. (Foto: Bart-Jan Lagerwaard)

In december 2004 vond de overdracht plaats van het kinderharnas van Maurits, de derde opdracht die Gotscha Lagidse voor ons museum heeft uitgevoerd. De collectie kende nog geen kinderharnas, zodat wederom een leemte is gevuld. Als voorbeeld diende een schilderij van Maurits op ongeveer twaalfjarige leeftijd dat deel uitmaakt van het Koninklijk Huisarchief. Op dit doek is hij afgebeeld in een harnas dat bestaat uit een helm, een kuras, een ringkraag en wapenhandschoenen. Bij het totstandkomen van dit werkstuk diende de 21-jarige zoon van de maker regelmatig als model. Ook nu is sprake van een juweeltje van vakmanschap dat bovendien iets aandoenlijks heeft. Opnieuw heeft Gotscha Lagidse bewezen dat hij over een bijzonder talent beschikt!

Wie meer van het werk van Gotscha Lagidse wil zien, kan terecht op zijn website: www.gotscha.nl

Het schitterende gereconstrueerde kinderharnas van Maurits. (Foto: Casper van Bruggen)

WIE VERRE REIZEN MAAKT...

OP BEZOEK BIJ HET MUSEUM VAN LA

door Wim den Dunnen (tekst en foto's)

Mijn eerste fout is snel gemaakt als ik tegen de soldaat die mijn identificatie en afspraak aan de poort grondig controleert, zeg: "Muchas gracias soldado." Zijn reactie is onverbidlijk: "No soldado, pero legionario." Zijn kin gaat hierbij strak en trots omhoog. Het is duidelijk, ik ben op bezoek bij een elite-eenheid van het Spaanse leger: La Legión, het Spaanse Vreemdelingenlegioen.

Het embleem van La Legión.

De volgende hindernis is het wachtgebouw, waar ik mij bij de wachtcommandant moet melden. In het Spaans weet ik nog uit te leggen dat ik redactielid ben van de Nieuwsbrief voor de Vrienden van het Legermuseum, maar vervolgens moet het Engels uitkomst bieden. Gelukkig heeft de Nederlandse defensieattaché in Madrid zijn werk goed gedaan, want men weet van mijn komst. Mijn gastheer majoor Pita wordt geroepen en ik mag verder. Eindelijk, ik ben binnen op de streng beveiligde basis 'Alvarez de Sotomayor', bij het plaatsje Viator in de omgeving van de havenplaats Almeria.

Meest gedecoreerde eenheid

Op de basis bevinden zich niet alleen de staf van het legioen en de brigade 'Rey Alfonso XIII', maar ook het museum van dit legeronderdeel. Majoor Pita legt uit dat op 28 januari 1920 koning Alfonso XIII het Tercio de Extranjeros (Vreemdelingenregiment) oprichtte. Dit naar Frans voorbeeld. De benaming Tercio, letterlijk 'eenderde', verwijst naar eliteregimenten uit de

Het museumgebouw van La Legión te Viator. De benaming van het gebouw herinnert aan de oprichting van het Vreemdelingenregiment door Koning Alfonso XIII. De brigade van het huidige legioen voert ook deze benaming.

zestiende eeuw. Deze waren voor eenderde uitgerust met kruisbogen, eenderde met hellebaarden en eenderde met haakbussen. Deze drie wapens sieren tot op de dag van vandaag het embleem van het legioen. Vanaf het begin stond de eenheid open voor Spanjaarden en vreemdelingen die beschikten over goede fysieke kwaliteiten en strijdlustig waren. Toen waren documenten en identificatiepapieren niet vereist. De eerste legionair meldde zich aan op 20 september 1920, en deze datum wordt nu gehanteerd voor het vieren van de verjaardag van het legioen. De Bandera's, zoals de legionairs ook wel worden genoemd, waren er vooral ter bescherming van de Spaanse koloniale bezittingen in Afrika. In 1921 boekten zij hun eerste wapenfeiten in de strijd tegen opstandelingen in Marokko, toen nog Spaans grondgebied.

Het museum besteedt natuurlijk aandacht aan een voor Spanje niet zo prettige periode, de burgeroorlog (1936-1939). De legionairs stredden aan de kant van de nationalisten, onder leiding van generaal Franco. In die tijd verdubbelde ook de sterkte van negen tot achttien bataljons. Verder werd in 1937 de benaming El Tercio de Extranjeros veranderd in La Legión.

Berggeschut uit de tijd van de Spaanse burgeroorlog.

Rondom het museum en het stafgebouw staat volop berggeschut. Hier een 75 mm kanon. Merkwaardig is de vermelding op het identificatieplaatje: Año 1945. Je zou dit berggeschut, met houten raden, toch ouder dateren.

LEGIÓN ESPAÑOLA

Het museum beschikt ook over een prachtig gerestaureerd 3,7 cm luchtdoelkanon uit de periode 1940-1945. Op de achtergrond is nog net majoor Pita te zien.

Ook is er veel aandacht voor de operaties in West-Afrika. Want van 1920 tot 1975 werden de legionairs hier ingezet ter bescherming van de Spaanse belangen. In 1961 komt er een eind aan het Spaanse protectoraat in Marokko en in 1975 wordt ook de Spaanse Sahara opgegeven. La Legión trekt zich terug op Melilla en Ceuta, tot op de dag van vandaag Spaanse exclaves in het noorden van Marokko.

La Legión is door de operaties in West-Afrika de meest gedecoreerde eenheid van het Spaanse leger. Keerzijde van de medaille was dat de verliezen in de Sahara groot waren. In totaal sneuvelden er 9.774 legionairs en waren er 35.213 gewonden en 1.062 vermisten.

Tradities koesteren

Majoor Pita vertelt nog dat La Legión (huidige sterkte 4.950 man) nu veelvuldig wordt gebruikt voor buitenlandse missies. Zo waren er al uitzendingen naar Bosnië, Albanië, Kosovo, Irak en onder VN-vlag in Afrika. Verder maakt de brigade Rey Alfonso XIII, ook wel bekend als 'BRILEG', deel uit van de Rapid Reaction Force van de NAVO. Ook zijn er eenheden gele-

In de Sahara werd deze Panhard AML-pantserwagen gebruikt.

La Legión beschikt nog steeds over Land Rovers. Maar deze worden langzaam maar zeker vervangen door Nissan Patrols.

Hoornblazers tijdens een parade. (Foto: La Legión)

gerd te Ronda nabij Málaga en zoals gezegd in de Spaanse exclaves in Marokko. Een special forces-eenheid ter sterkte van een bataljon is het paradepaardje. Nog altijd kunnen niet-Spanjaarden toetreden, als ze Spaanstalig zijn. Maar in de praktijk komen de legionairs toch voornamelijk uit Spanje en Latijns-Amerika.

In het museum is duidelijk te zien dat de legionairs hun tradities koesteren, want veel foto's van parades sieren de muren, zo ook hun motto: 'Legionarios a Luchar, Legionarios a Morir' ('luchar' betekent vechten en 'morir' sterven).

Het was een bijzonder bezoek, aan een bijzonder museum.

Met bijzondere dank aan kapitein ter zee P.P. Metzelaar, defensieattaché bij de Nederlandse ambassade te Madrid en zijn medewerkster mevrouw B. Beekman voor de gemaakte afspraak. Doy las gracias por mayor Pita, Cuartel General La Legión.

VOOR NAPOLEON

HOLLANDERS IN OORLOGSTIJD, 1792-1815

door Ella van Mourik-Karremans

Twintig personen, twintig individuele verhalen staan centraal in de tentoonstelling *Voor Napoleon*. Onder andere prins Willem van Oranje en Napoleon, twee tegenstanders in de slag bij Waterloo. Maar we volgen ook Hendrik Jacob 't Hart tijdens de veldtocht tegen Pruisen. Kortom, ook de gewone Nederlandse man krijgt volop aandacht in deze bijzondere expositie.

"Ik heb de eer U te doen weten, Mijnheer, dat ik u heb aangewezzen om deel uit te maken van het contingent Gardes d'Honneur (...) en zult U zich haasten gevolg te geven aan het beroep, dat ik op u doe (...)" Zo luidde de oproep voor Adriaan Blussé in 1813. Zijn oproep ging vergezeld van een nauwkeurige omschrijving van hoe hij zich moest kleden: "(...) de pels donkergroen, gevoerd met wit flanel; de overslagen en kraag geborduurd, de kraag en opslagen der mouwen zwart bont (...) en witte koorden (...)." Naast Blussé ontmoet de bezoeker van de tentoonstelling ook de jonge kadet Hendrik Jacob 't Hart, die als 22-jarige jongeman deelnam aan de barre veldtocht naar Duitsland in 1806. Hij stierf voor hij zijn nieuwe uniformrok van aankomend luitenant kon dragen. Of Valentijn Amende die 27 jaar lang als kwartiermeester de boeken van zijn regiment bijhield en de kassa beheerde, maar op verdenking van gesjoemel met de boekhouding in 1804 roemloos de dienst moest verlaten. Ook de Oranjes, Willem George Frederik van Oranje-Nassau en zijn neef prins Willem 'de held van Waterloo' en latere koning Willem II leert de bezoeker kennen. De laatste gedroeg zich op het slagveld van Waterloo (18 juni 1815) zo onbezonnen dat hijzelf gewond raakte en zijn paard Wexy gedood werd. Tot de twintig personen behoren ook Napoleon en zijn broer Lodewijk Napoleon, koning van Holland. De twintig individuele verhalen vormen elk in een 'persoonskabinet' – een mini-expositie – het centrale deel van de tentoonstelling. In enkele scènes

14

Uniformrok van Hendrik Jacob 't Hart, eerste luitenant bij het 8e regiment infanterie van linie, Koninkrijk Holland, 1808-1809. (Inv.nr. 050815)

Detail van Napoleons uniform van kolonel van de Nationale Garde. (Bruikleen Musée national du Château de Fontainebleau)

met 'levensechte' figuren wordt een persoonlijke gebeurtenis meer uitgediept. De verhalen zijn gebaseerd op internationaal onderzoek naar de individuele ervaringen van militairen in de Franse tijd.

Vijf heren dienend

De Franse tijd, tussen 1795 en 1815, is een scharnierpunt in de geschiedenis van de legervorming, de oorlogsvoering en de wijze waarop tegen oorlog wordt aangekeken. Voor het Nederlandse leger was de Franse tijd van groot belang. In deze periode werd de basis gelegd voor de organisatievorm die zou standhouden tot aan het afschaffen van de dienstplicht eind vorige eeuw. Deze verandering kwam tot stand in een tumultueuze periode, waarin de Nederlandse soldaat maar liefst vijf verschillende heren diende: de Republiek der Verenigde Nederlanden, de Bataafse Republiek, het Koninkrijk Holland,

Kuras van de Garde Kurassiers van koning Lodewijk Napoleon, 1809. Zwaar verzilverd koper, mogelijk toebehoord hebbende aan Abraham Calkoen. (Inv.nr. 059470)

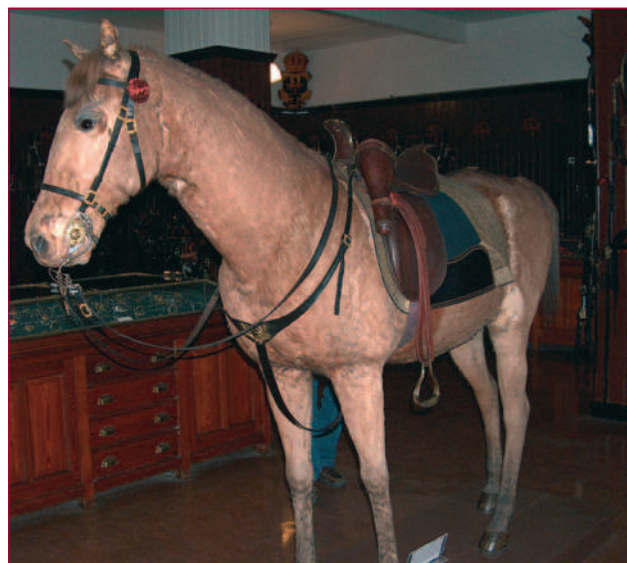
het Franse Keizerrijk van Napoleon en het Koninkrijk der Nederlanden van Willem I.

Over deze belangrijke periode bezit het Legermuseum dé collectie in Nederland. Hierin bevinden zich uniformen, wapens, schilderijen en prenten, ooggetuigenverslagen, dagboeken, brieven en memorabilia. Deze objecten zijn veelal daadwerkelijk op concrete personen terug te voeren. Nog nooit eerder is deze collectie in zijn geheel en in samenhang aan een groot publiek getoond. Bijzondere bruiklenen uit onder meer de Hermitage en musea in Versailles, Brussel, Wenen, Londen en Fontainebleau voltooien het beeld. Uit het laatste museum komt bijvoorbeeld Napoleons kolonelsuniform van de Nationale Garde.

Mythevorming in beeld

Een deel van de tentoonstelling schetst de historische achtergrond. Dat tijdsbeeld wordt gevormd door afbeeldingen en schilderijen. Een belangrijke rol hierin speelt de traditionele, in de negentiende eeuw ontstane versie van het geschiedenisverhaal, zowel de Napoleontische als de Orangistische mythevorming. Zo zien we in de tentoonstelling de drie hoofdrolspelers, Napoleon, Lodewijk Napoleon en Willem II: *Keizer Napoleon I in kroningsgewaad* door F. Gérard; *Lodewijk Napoleon* door Ch.H. Hodges en *Willem II bij Waterloo* door J.B. van der Hulst. Het drietal hangt letterlijk tegenover een selectie etsen uit de cyclus

van Goya, *Los Desastres de la Guerra*. Grandeur tegenover de realiteit; grootheid tegenover het persoonlijke, dat is de essentie van *Voor Napoleon. Hollanders in oorlogstijd, 1792-1815*.

Wexy, het paard van prins Willem van Oranje. Gedood op het slagveld van Waterloo 18 juni 1815. (Bruikleen Koninklijk Huisarchief)

AGENDA

Iedere zondagmiddag zijn er activiteiten in het museum.

1 en 2 oktober	Western weekend
13 oktober	Opening <i>Voor Napoleon, Hollanders in oorlogstijd, 1792-1815</i>
23 oktober	Vernissage <i>Voor Napoleon, Hollanders in oorlogstijd, 1792-1815</i>
29 oktober	Archievendag, programma volgt op de website

De expositie *Krijggewoel. Strijdwagens van Cornelius Rogge* is nog te zien tot en met 16 oktober 2005. Het Legermuseum zet hiermee de traditie voort om elke zomer gastheer te zijn voor beeldend kunstenaars, waarvan de kunstwerken een relatie leggen met militair-historische objecten, verhalen en gebeurtenissen: 'Krijgskunst' in de meest letterlijke betekenis.

Meer informatie vindt u op de website www.legermuseum.nl.

COLLECTIE LEGERMUSEUM VIA INTERNET RAADPLEEGBAAR

Een selectie uit de collectie van het Legermuseum is sinds januari 2005 opgenomen in de digitale beeldbank 'Het Geheugen van Nederland'. Het Geheugen is een project van de Koninklijke Bibliotheek met als doel de digitalisering van belangrijke bronnen van ons cultureel erfgoed. Meer dan 8.000 objecten: boekillustraties, bijzondere boekbanden, tekeningen, foto's en prenten, maar ook kaarten, technische tekeningen, documenten en drukwerk uit de bibliotheek- en mediatheekcollectie van het Legermuseum zijn te vinden via www.geheugenvannederland.nl.

Het museum heeft ervoor gekozen om een grote verscheidenheid aan onderwerpen en materiaal te laten zien, om een goed beeld te geven van het militaire leven door de eeuwen heen. U kunt onder andere informatie en afbeeldingen vinden over militair materieel van stormram tot tank, veldslagen, uniformen, de mobilisatie en vele andere zaken. De boekencollectie is opgenomen in de geautomatiseerde Nederlandse Centrale Catalogus (NCC), die onder meer via de website van de Koninklijke Bibliotheek (www.kb.nl) te raadplegen is. Nadat u een boek heeft opgezocht in de NCC kunt u zien of dit werk in de collectie van het museum aanwezig is.

Het Legermuseum wil natuurlijk graag zelf ook informatie over de collectie voor een groot publiek via internet presenteren. Daarom wordt momenteel een kenniswebsite ontwikkeld. Deze website wordt dit najaar voor het publiek beschikbaar gesteld. Natuurlijk houden wij u op de hoogte van de ontwikkelingen.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Annet Ruseler, bibliothecaris (015) 215 05 61 (a.ruseler@legermuseum.nl) of Maud Kornaat-van Eunen, hoofd Kennistransfer (015) 215 05 60 (m.kornaat@legermuseum.nl).

Een prachtig voorbeeld van de vele objecten die via internet zijn te bekijken: Vue et Representation de la Bataille de Mons ou de Malplaquet, donnée le 11. September 1709, Jan van Huchtenburg. In: Oorlogskundige Beschryving Van De Veldslagen, En Belegeringen, Der Drie Doorluchtige en Wydvermaarde Krygsoversten, Hunne Vorstelyke Hoogheden, Den Prins Eugenius Van Savoye, Den Prins En Hertog Van Marlborough, En Den Prins Van Oranje- En Nassau-Vriesland (...) Eerste deel (1729).

NIEUWE DONATEURS

Stichting Militair Erfgoed	De Meern
A. Born	Marssum
J.A.M. Linthorst	Apeldoorn
M.J. Ubbens	Haren Gv
D.A.G. Wassenaar	Katwijk Zh
F.H. Meulman	Lelystad
W. Nugteren	Dordrecht
J.T.M. van Son	Drunen
R. Trietsch	Barneveld
G.P.H.J. van Bergen	Den Haag
H.H. Buikema	Bellingwolde
W. Bak	Purmerend
W.H. Kik	Mijnsheerenland
J.H. Coerse	Hoorn
D. Brinkman	Krimpen a/d Lek
G. Papa	Bergen Op Zoom
M.G. Lenderink	Westendorp
S. Geerlings	Arnhem
D.J. Verburg	Amsterdam
W. Borsboom	Nootdorp
A.F.C. Sluyter	Kortgene
M.N.W. Kastelijm	Amsterdam
H.H.M. Jacobs	Gennep
F. Compos	Den Haag
W.G. de Koning	Wassenaar
J.C.A. Ettema	Voorburg
A. Rigutto	Oegstgeest
M.H. Erdkamp	Linne

Ook donateur worden?

Zie www.vriendenlegermuseum.nl

COLOFON

De Nieuwsbrief verschijnt driemaal per jaar.

Redactie	Gijs Scholtens Joke van Vels-van Dongen Wim den Dunnen Heleen Bronder Ed Coumans (eindredactie)
Vormgeving en drukwerk	Koninklijke De Swart, Den Haag
Uitgever	Stichting Vrienden van het Legermuseum
Secretariaat	Antwoordnummer 11228, 2600 WC Delft tel:(015) 214 23 76* fax:(015) 214 39 16 *alleen op donderdag- of vrijdagmorgen e-mail: secretariaat@vriendenlegermuseum.nl
Website	www.vriendenlegermuseum.nl
Webmaster	Henk Goos
Webredacteur	Joke van Vels-van Dongen
ISSN	1569-4305